

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ

Τὸ δεύτερον ἦδη τιμᾶ τὸ ἡμέτερον ἔργον διὰ τῆς διαπρεποῦς αὐτοῦ συμμετοχῆς ὁ παρ' ἡμῖν ἔγκριτος ἀρεοπαγίτης κ. Ἀχιλλεὺς Ἀγαθόνικος. Πρὸς τὸν διακεκριμένον ἡμῶν συνεργάτην καὶ δημοσίᾳ ὁμολογοῦμεν θερμὰς χάριτας διὰ τὴν πρὸς τὴν «*Ποικίλην Στοὰν*» προτίμησιν καὶ ἐκτίμησιν αὐτοῦ.

τε τὸ πρῶτον ὁ λόρδος Βύρων ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, διέμεινε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δύο ἢ τρεῖς μῆνας καθ' οὓς συνεχῶς ἐπεσκέπτετο τὰ σεπτὰ τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα, ἀνακαλῶν τὸ Πνεῦμα παρελθόντων αἰώνων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων. Πλὴν τῆς μαγείας τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν τοποθεσιῶν, ἡ πόλις τῆς Ἀθηναῶν εἶχε καὶ ἄλλο θέλημα προσελκῦον τὸν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ποιητοῦ. Ἡ ᾠδὴ αὐτοῦ· «Παρθένε τῶν Ἀθηναίων, πρὶν ἀποχωρισθῶμεν, ἀπόδος, ᾧ ἀπόδος τὴν καρδίαν μου!» ἀπηυθύνετο, λέγεται, πρὸς τὴν πρωτότοκον θυγατέρα τῆς ἐλληνίδος δεσποίνης, παρ' ἧς κατόκησεν. Ἡ Θεοδώρα Μακρῆ, ἡ οἰκοδέσποινα αὐτοῦ, ἦτο χήρα τοῦ τελευταίου ἀγγλοῦ ὑποπροξένου καὶ ἐξεμίσθου συνήθως εἰς ἀγγλους περιηγητὰς τὰ δωμάτια, ἅτινα ὁ λόρδος Βύρων καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Hobhouse κατεῖχον τότε. «Ἡ κατοικία ἡμῶν σύγκειται ἐκ μικρᾶς αἰθούσης καὶ δύο κοιτῶνων, ἔχω δὲ τὴν θέαν εἰς αὐλὴν, περιέχουσαν ἐξ ἧς ἐπτὰ λεμωνιάς, ὧν καθ' ἑκάστην συλλέγουσι τοὺς καρπούς, ἵνα ἀρτύσωσι τὸ *πιάφ* καὶ ἄλλα ἐγχώρια ἐδέσματα, παρατιθέμενα ἐπὶ τῆς λιτῆς ἡμῶν τραπέζης.»

Ἡ περιβάλλουσα τὸν ποιητὴν αἴγλη δὲν περιορίζεται εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐπεκτεινομένη καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι ἔχει καὶ ἀπωτάτην μετ' αὐτοῦ σχέσιν. Οὐ μόνον οἱ περὶ αὐτὸν ἐξευγενίζονται διὰ τῆς φιλίας τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ τόποι, ἐν οἷς διέτριψε ζῶν διασώζουσι τὰ λαμπρὰ τῆς διαβάσεως αὐτοῦ ἵχνη. Ἡ νέα Ἀτθίς ἢ ἀμερίμνωσ ἀκούουσα τὰς φιλοφρονήσεις τοῦ ἀγγλοῦ ποιητοῦ οὐδὲ-

λως προέβλεπεν ὅτι τὸ ὄνομά της θὰ ἐξυμνεῖτο ποτὲ σχεδὸν ὅσον καὶ τὸ τῆς πατρίδος αὐτῆς. Εἰς τῶν τελευταίων περιηγητῶν τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν Ἑλλάδα, ἔγραφε.

«Ὁ προπορευθεὶς θεράπων ἡμῶν πρὸς εὔρεσιν οἰκήματος, ἀνέμενεν εἰς τὴν θύραν καὶ ὠδήγησεν ἡμᾶς παρὰ τῇ Θεοδώρᾳ Μακρῇ, τῇ συζύγῳ τοῦ προξένου, εἰς ἧς τὴν οἰκίαν μένομεν ἤδη. Ἡ δέσποινα αὕτη ἔχει τρεῖς χαριεστάτας θυγατέρας· ἡ πρωτότοκος, εὐειδῆς λίαν, ἐνέπνευσε τῷ λόρδῳ Βύρωνι θεσπεσίας τινὰς στροφάς.

»Ἐν Ὁρχομενῷ, ὅπου ἦτο τὸ ἱερὸν τῶν χαρίτων, ὠρμήθηεν νὰ ἀναφωνήσω. «Ποῦ αἱ χάριτες κατέφυγον ;» Ἦκιστα προσεδόκων νὰ ἐπανεύρω αὐτάς. Ἐν τούτοις ἡ μία τούτων προέβη φέρουσα κυαθίσκους χρυσοῦς καὶ καφέ· ἑτέρα ἐκράτει βιβλίον. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει κατάλογον ὀνομάτων, ὧν τινὰ εἰσι λίαν γνωστά. Ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει τὸ τοῦ Βύρωνος καὶ ἐπίγραμμα τι διὰ στίχων. Ἀνώνυμος εἶχε γράψει τὸ ἐπόμενον τετράστιχον.

«Ἡ Ἀλβιὼν μειδιῶσα βλέπει ἐν τῶν τέκνων αὐτῆς ἀπερχόμενον εἰς τὴν κοιτίδα τῆς τέχνης· εὐγενεῖς αἱ προθέσεις αὐτοῦ, ἔνδοξος ὁ σκοπός. ! Ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ γράφει... τὸ ὄνομά του !»

«Ὁ λόρδος Βύρων ἐσημείωσε κάτωθι.

Ὁ μετριόφρων οὗτος βάρδος, ὡς πολλοὶ ἄλλοι βάρδοι, στιχουργεῖ ἐν γνώσει τῶν ὀνομάτων ἡμῶν καὶ συνετῶς κρύπτει τὸ ἑαυτοῦ· ἀλλ' ὅστις δῆποτε οὗτος, ἵνα μὴ τι χεῖρον εἶπω, τὸ ὄνομά του θὰ ἐτίμα αὐτὸν πλέον ἢ οἱ στίχοι του.»

«Ἡ μνεῖα τῶν τριῶν Ἀθίδων χαρίτων θὰ διεγείρῃ, προβλέπω, τὴν περιέργειαν καὶ ἐξάψῃ τὴν φαντασίαν ἡμῶν. Τὰ δωμάτια των εἶναι ἀντικρῦ τῶν ἡμετέρων, καὶ ἂν ἐβλέπετε αὐτάς, ὡς ἡμεῖς ἤδη, διὰ τῶν φυλλωμάτων τῶν ἀρωματικῶν φυτῶν, ἅτινα δονοῦνται πρὸ τῶν παραθύρων, ἡ καρδία ὑμῶν θὰ ἔμενεν ἐν Ἀθήναις.

»Ἡ Θηρεσία, ἡ Κατήγκω καὶ ἡ Μαριάνα εἶναι μετρίου ἀναστήματος· φέρουσιν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς μικρὸν ἐρυθροῦν ἀλβανικὸν κάλυμμα (φέσι) οὗ ὁ κυανόχρους μεταξωτὸς θύσανος ἐξαπλοῦται ἐπ' αὐτοῦ ἐν σχήματι ἀστέρος· γύρωθεν δὲ ποικιλόχρωμος κεφαλόδεσμος ἐλίσσεται περὶ τοὺς κροτάφους. Ἡ νεωτέρα ἔχει τὴν κόμην ἐκτὸς τοῦ καλύμματος καὶ κυματίζουσαν εἰς τοὺς ὤμους, ὅπισθεν δὲ εἰ βόστρυχοι διὰ μεταξωτῶν ταινιῶν συμπεπλεγμένοι, πίπτουσι σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ σώματος. Αἱ δύο πρεσβύτεραι κρύπτουσι συνήθως τὴν κόμην περιδέτον ὑπὸ τὸν κεφαλόδεσμον. Ὁ ἐπενδύτης αὐτῶν περικοσμούμενος

διὰ σισύρας, κατέρχεται χαριέντως μέχρι τῶν σφυρῶν· περιστήθιον ἐκ μουσελίνης καλύπτει τὰ στέρνα· κάτωθεν δὲ φέρουσιν ἐσθῆτα μεταξωτὴν ἢ ἐκ ραβδωτῆς μουσελίνης, ἥτις χαλαρῶς περὶ τὴν ὄσφυν προσαρμοζομένη, ἔχει τι τὸ ἀτμηλέητον καὶ χαριέν· περικνημίδες λευκαὶ καὶ κίτρινοι ἐμβάδες συμπληροῦσι τὸν καλλωπισμὸν αὐτῶν.

Αἱ δύο πρεσβύτεραι ἔχουσι τὴν κόμην καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μέλανας, τὸ πρόσωπον ὠσειδές, τὸ χρῶμα ὑπόχρον, καὶ τοὺς ὀδόντας λευκοτάτους. Αἱ παρειαὶ τῶν εἶναι στρογγύλαι, ἢ ρίς εὐθεία ἢ μᾶλλον ὀλίγον ἐπικαμπῆς. Ἡ νεωτέρα, ἡ Μαριάνα, εἶναι ὠραιοτάτη· καίτοι ὀλιγώτερον ἴσως θελκτική, εἶναι ὅμως αὐτὴ παιδροτέρα τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, αἴτινες, ὁσάκις ἢ συνδιάλεξις χαλαροῦται, φαίνονται ρεμβάζουσαι. Χαρίεσαι καὶ τοὺς τρόπους εὐγενεῖς καὶ ἐπαγωγούς ἔχουσαι, ἐν πάσῃ χώρᾳ δύνανται ν' ἀρέσωσι. Λαλοῦσι καλῶς καὶ φαίνονται μᾶλλον ἀνεπτυγμένα πολλῶν ἄλλων ἑλληνίδων. Κάθηνται κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἔθος, τὰς κνήμας ἔχουσαι συνεσπειρωμένας ὑπὸ τὴν ἐσθῆτα ἢ πλαγίως, ἐπὶ τοῦ διθανίου καὶ ἀνυπόδητοι. Διέρχονται δὲ τὰς ὥρας, ἐργαζόμεναι διὰ τῆς βελόνης, ἀνακρούουσαι εἰδός τι σειστρου ἢ τυμπάνου καὶ ἀναγινώσκουσαι.

«Εἶπον ὅτι ἔβλεπον τὰς ὠραιοτάτας ταύτας Ἑλληνίδας διὰ τῶν φυλωμάτων τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἀνθῶν, ἅτινα κοσμοῦσι τὰ παράθυρα αὐτῶν· τοῦτο δύναται νὰ ἐξάψη τὴν φαντασίαν ἡμῶν. Θὰ φαντάζεσθε βεβαίως τὴν οἰκίαν αὐτῶν κοσμουμένην διὰ πάσης τῆς ἀσιατικῆς πολυτελείας. Οἱ χρυσοὶ κυθίσκοι θὰ ἀναπολώσιν εἰς τὴν μνήμην ὑμῶν τοὺς λαμπροὺς τάπητας, τὰς ἐξ ἰάσπιδος κρήνας, τοὺς μυροβόλους πίδακας, οὓς ἡ Λαίδη Montague δαψιλῶς ἀναφέρει ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῆς. Οὐδὲν τούτων. Ἴνα ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πραγματικότητα, τὰ ἀρωματικά φυτὰ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ γεράνια τίνα καὶ ἡδύοσμοι, πανταχοῦ ἐνταῦθα φυόμενοι. Τὰ δωμάτια, ἐν οἷς διαμένουσιν αἱ καλλοναὶ αὐταί, εἰσὶν ἐστερημένα ἐπίπλων· οὔτε τοιχογραφίαι, οὔτε ἄλλη τις ἐπ' αὐτῶν διακόσμησις, ὑπὸ δεξιᾶς χειρὸς γενομένη. Καὶ ὅμως τὰ δωμάτια ταῦτα ἐπὶ τρεῖς μῆνας κατωκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Βύρωνος, πολλὰι στροφαὶ τοῦ Ghihle-Harold συνετέθησαν ἐν αὐτοῖς, καὶ αἱ οἰκοδόμοι αὐτοῦ ἀναμνησκονται καὶ διηγοῦνται τὰ περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ὅτε μὲν σοβαροῦ, ὅτε δ' εὐθύμου, τὴν λύπην αὐτῶν διὰ τὴν ἀναχώρησίν του καὶ τοὺς ἀποχαιρετισμούς του».

Δέκα ἐβδομάδες παρῆλθον ταχέως, ὅτε ἀναχωροῦντος ἀγγλικῆς πολεμικοῦ πλοίου εἰς Σμύρνην, οἱ περιηγητὰι ἐπελάβοντο τῆς εὐκαιρίας,

καὶ τῆ 5 Μαρτίου ἐγκατέλιπον τὰς Ἀθήνας. «Ἐξεληθόντες, λέγει ὁ Hobhouse διὰ τῆς ἀγούσης εἰς Πειραιᾶ πύλης, εἰσῆλθομεν εἰς τὸν ἐλαιῶνα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαλαμῖνος· καὶ ἀπὸ ρυτῆρος ἠλαύνομεν, ἵνα διὰ τῆς σπουδῆς μετριάσωμεν τὴν λύπην τῆς ἀναχωρήσεως. Ἐστρεφόμεθα ἄκοντες εἰς τὰ ὀπίσω, καθ' ὅσον ἐπλησιάζομεν εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ἀφοῦ δὲν ἐβλέπομεν πλέον τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκρόπολιν, ἐξηκολουθήσαμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντες προσηλωμένους εἰς τὸ μέρος, ὅπου τὸ τελευταῖον εἶδομεν τὸν ναὸν τοῦ Θεσείως καὶ τὰ εἰρείπια τοῦ Παρθενῶνος διὰ τοῦ ἐλαιῶνος.»

Ἴδου δὲ τίνι τρόπῳ αὐτὸς ὁ Βύρων δι' ἐπιστολῆς τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1809 πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ ἀπευθυνομένης περιγράφει τὴν αὐλὴν τοῦ σατραπῆ τῶν Ἰωαννίνων.

«Εἰμι ἀπὸ τινος ἐν Τουρκίᾳ· ἡ Πρέβεζα, ἐξ ἧς γράφω, κεῖται ἐπὶ τῆς παραλίας, ἀλλὰ διτῆλον τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀλβανίας, μεταβάς εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Πασᾶ. Διήνυσα πενήκοντα μίλια ἐντεύθεν εἰς Τεπελένιον, ὅπου διέμεινα τρεῖς ἡμέρας. Ὁ πασᾶς ὀνομάζεται Ἀλῆς καὶ θεωρεῖται ἀνὴρ πολυμήχανος· κυβερνᾷ ἅπασαν τὴν Ἀλβανίαν (τὴν ἀρχαίαν Ἰλλυρίαν), τὴν Ἠπειρον καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βελῆ Πασᾶς, πρὸς ὃν μοι ἔδωκε συστατικὰς ἐπιστολάς, διοικεῖ τὸν Μωρέαν, καὶ ἔχει μεγάλην δύναμιν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐνὶ λόγῳ, ὁ Ἀλῆς εἶναι ἐκ τῶν κραταιοτάτων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀφικόμενος εἰς Ἰωάννινα, τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ, μετὰ τριήμερον διὰ τῶν ὁρέων ὁδοιπορίαν εἰς χώραν ἀγρίας καλλονῆς, ἐπληροφορήθην ὅτι ἦτο εἰς Ἰλλυρίαν μετὰ τοῦ στρατοῦ, πολιορκῶν τὸν Ἰβραχῆμ-Πασᾶ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Βερατίου. Μαθὼν οὗτος ὅτι ἄγγλος ἐπιφανῆς ἔμελλε νὰ περιέλθῃ τὸ κράτος αὐτοῦ, διέταξε νὰ μοι ἐτοιμάσωσι κατάλυμα καὶ μοι παράσχωσι δωρεὰν πάντα τὰ ἀναγκαῖα. Ἐδῶκα δῶρά τινα εἰς τοὺς δούλους, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθησαν νὰ πληρώσω τι διὰ τὰς γενομένας δαπάνας.

Ἐπέβην τῶν ἵππων τοῦ βεζύρου καὶ ἐπεσκέφθην τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ ὡς καὶ τὰ τῶν ἐγγόνων του. Εἶναι ταῦτα λαμπρά, ἀλλὰ κατὰφορτα ἐκ χρυσοῦ καὶ μετᾶξης. Μετέβην ἐπίσης διὰ τῶν ὁρέων εἰς Ζιτζαν, χωρίον ἔχον μοναστήριον ἑλληνικὸν ἐπὶ τῆς καλλίστης τοποθεσίας, ἐξ ὅσον ποτὲ εἶδον, πλὴν τῆς Κίντρως ἐν Πορτογαλίᾳ. Μετὰ ἑννέα ἡμέρας ἔφθασα εἰς Τεπελένιον. Ἡ ὁδοιπορία ἡμῶν παρετάθη, διότι αἱ ὁδοὶ ἦσαν βεδλαμμέναι ἕνεκα τῶν χειμάρρων, τῶν καταπιπτόντων ἐκ τῶν

ὀρέων. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὴν παράδοξον σκηνήν, ἥτις ἐξευλίχθη ἐνώπιον ἡμῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σεραγίου τὴν πέμπτην ὥραν μετὰ μεσημβρίας, ἐν ᾗ ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς δύσιν.

Πλὴν διαφορᾶς τινος τοῦ ἐνδύματος, τὸ θέαμα τοῦτό μοι ἀνέμνησε ὀλόκληρον τὸ φεουδαλικὸν σύστημα καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ Οὐάλτερ Σκῶτ ἐν τῷ Ἄσματι τοῦ τελευταίου αἰοῖδου τοῦ πύργου τοῦ Branksome. Οἱ ἀλθανοὶ περιβεβλημένοι τὴν πολυτελεστάτην αὐτῶν ἐνδυμασίαν, συνισταμένην ἐκ μακροῦ λευκοῦ χιτῶνος, ἐκ χρυσοκεντήτου περιβλήματος, ἐξ ὑπενδύτου καὶ κολοβίου ἐκ βελούδου βυσινόχρου, διὰ χρυσῶν κεκοσμημένου παρυφῶν, μετὰ πολλῆς φιλοκαλίας διατεθειμένων καὶ παντοῖα σχηματίζουσῶν ἀραβουργήματα καὶ σχέδια ποικίλα, καὶ τὰ ἐπηργυρωμένα φέροντες πιστόλια καὶ ἐγχειρίδια αὐτῶν· οἱ Τάρταροι μὲ τούς ὑψηλοὺς προμήκεις πίλους· οἱ Τοῦρκοι μὲ τὰς εὐρέας μηλωτὰς καὶ τὰς κιθάρεις· οἱ στρατιῶται καὶ οἱ αἰθίοπες κρατοῦντες τούς ἵππους· οἱ μὲν πρῶτοι τεταγμένοι εἰς ὑπερμεγέθη ἀνοικτὴν στοάν, σχηματίζουσαν τὸ πρόσωπον τοῦ σεραγίου, οἱ δὲ συμπεπικνωμένοι ἐντὸς περιφράγματος κάτῳθεν· διακόσιοι ἵπποι ἐπισεσάγμένοι, ἔτοιμοι πρὸς ἀναχώρησιν εἰς πρῶτον νεῦμα· ταχυδρόμοι εἰσερχόμενοι καὶ ἐξερχόμενοι μετ' ἐγγράφων· ὁ ἦχος τῶν κυμβάλων, ἡ φωνὴ τῶν ἀναγγελλόντων τὴν ὥραν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ μινκρέ ἐφῆθων, τοῦ παλατιοῦ αὐτοῦ ἢ παράδοξος ὄψις, πάντα ταῦτα ἀπετέλουν εἰς τὰ ὄμματα ξένου τὸ κάλλιστον καὶ γραφικώτατον σύμπλεγμα.

Εἰσήχθη εἰς δώματα περικαλλῆ, ὃ δὲ γραμματεὺς τοῦ πασᾶ ἔλθων με ἠρώτησεν περὶ τῆς ὑγείας μου, ὡς εἶθισται παρὰ Τοῦρκοις. Ὁ Ἄλῆς μ' ἐδέχθη τὴν ἐπιούσαν. Εἶχον πλήρη στολὴν ἀξιωματικοῦ τῶν ἐπιτελῶν καὶ λαμπρὸν ζῆφος. Ἡ αἶθουσα ἦτο μαρμαρόστρωτος, κρήνη ἀνέβρυνε εἰς τὸ μέσον, ὃ δὲ θάλαμος περιεκοσμεῖτο δι' ἀλουργούφων ἀνακλινητῶν. Ὁ Βεζύρης μὲ ὑπεδέχθη ὄρθιος, ὅπερ ἦτο μεγάλη τιμὴ ἐκ μέρους μουσουλμάνου καὶ μοι ἔδωκε θέσιν δεξιόθεν αὐτοῦ. Εἶχον λάθει πρὸς ἰδιαιτέρην μου χρῆσιν ἑλληνα διερμηνέα, ἀλλ' ἐν τῇ συνεντεύξει ταύτῃ, ἰατρός τις τοῦ Ἄλῆ, Φεμλάριος ὀνόματι, γινώσκων τὴν λατινικὴν, ἐξετέλεσε τὸ ἔργον τοῦτο. Ἡ πρώτη τοῦ Πασᾶ ἐρώτησις ἦτο, διατὶ τόσῳ νέος ἀπεμακρύνθη τῆς πατρίδος μου. (Οἱ Τοῦρκοι οὐδεμίαν ἔνοιαν ἔχουσιν ἀποδημιῶν πρὸς ἀπλῆν τέρψιν γενομένων). Προσέθηκεν ἔπειτα ὅτι ὁ ἄγγλος συνταγματάρχης Leake εἶπεν αὐτῷ ὅτι κατηγόμην ἐκ μεγάλης οἰκογενείας καὶ μ' ἐπεφόρτισε νὰ διαβιβάσω τὰ σεβάσματά αὐτοῦ εἰς τὴν μητέρα μου, ἅτινα πέμπω ὑμῖν ἐξ

ονόματος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐξέφρασε τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ περὶ τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς μου, διότι εἶχον τὰ ὄτα μικρὰ, τὴν κόμην οὐλὴν καὶ τὰς χεῖρας μικρὰς καὶ λευκάς. Δὲν ἀπέκρυψεν ὅτι τὸ σχῆμα καὶ ἡ στολὴ μου τῷ ἤρῃσκον. Μὲ παρεκάλεσε νὰ θεωρῶ αὐτὸν ὡς πατέρα, ἐφ' ὅσον ἔμενον ἐν Τουρκίᾳ, διαβεβαιῶν ὅτι θὰ μ' ἐθεώρει ὡς ἴδιον τέκνον. Πράγματι δὲ προσνήχθη πρὸς ἐμὲ ὡς εἰς παιδίον, πέμπων μοι πλειστάκις τῆς ἡμέρας ἀμύγδαλα, μελίκρατα, καρπούς καὶ γλυκύσματα. Μὲ παρεκάλεσε νὰ ἐπισκέπτομαι αὐτὸν συνεχῶς καὶ κατὰ προτίμησιν τὸ ἑσπέρας, διότι εἶχε περισσοτέραν ἄνεσιν. Ἀπεσύρθη, ἀφοῦ προσήνεγκον ἡμῖν καφέ καὶ καπνοσύριγγας. Ἐπανεῖδον δ' αὐτὸν τρίς ἔτι. Εἶνε παράδοξον ὅτι οἱ Τοῦρκοι, παρ' οἷς οὔτε ἀξιώματα κληρονομικά, οὔτε μεγάλαι οἰκογένειαι ὑπάρχουσι, πλὴν τῶν σουλτανικῶν, ἐκτιμῶσι τοσοῦτον τὸ γένος, διότι παρετήρησα ὅτι ἡ γενεαλογία προηγεῖτο τοῦ τίτλου μου. . . . ».

Ὅτε ὁ Βύρων μετέβαιεν ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Ζιτζαν συνέβη αὐτῷ τὸ ἐξῆς ἀνεκδοτόν. Ἡ ὁδὸς διὰ τῶν ὀρέων διήκουσα, ὅτε μὲν διήρχετο ἐπὶ ἀποτόμων βράχων, ὅτε δὲ ἐξετείνετο παρὰ τὸ χεῖλος βαράθρων. Ὁ Hobhouse καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ, συνοδευόμενοι ὑφ' ἐνὸς τῶν ὑπηρετῶν, προηγήθησαν καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον περὶ τὸ ἑσπέρας. Ὁ καιρὸς ἦτο συννεφώδης καὶ ἠκούοντο ἤδη βρονταὶ μεμακρυσμέναι. Ἀφ' οὗ ἐνεκατέστησαν ἐντὸς καλύβης, ἐν ἣ ἔμελλον νὰ διανυκτερεύσωσιν, ὁ Hobhouse ἐπεμψε τὸν Βασίλειον εἰς τὸ χωρίον, ἵνα προμηθευθῇ ὡὰ καὶ ὄρνιθας καὶ παρασκευάσῃ αὐτάς διὰ τοὺς κατόπιν ἐρχομένους. Ἀλλὰ μία ὥρα παρῆλθε καὶ οὐδεὶς ἐφάνη. «Ἦτο ἐβδόμη ὥρα, λέγει, καὶ ἡ θύελλα ἐξερράγη μετὰ τηλικαύτης βίας, ὅταν οὐδέποτε πρότερον οὔτε ὕστερον εἶδον. Ἡ στέγη τῆς καλύβης ἡμῶν ἐσείετο ὑπὸ χειμάρρους ὑετοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ ἀνέμου. Ἐβρόντα ἀδιακόπως διότι αἱ ἠχοῖ τῶν ὀρέων πρὶν ἢ ἐπαναλάβῃσι τοὺς τελευταίους κρότους, ἀλλεπαλλήλοι ἄλλοι κεραυνοὶ ἐξερρήγνυντο ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἡμῶν μετὰ τρομεροῦ πατάγου, ἐν ᾧ αἱ κοιλάδες καὶ οἱ μεμακρυσμένοι λόφοι (ὄρατοὶ διὰ τῶν ραγάδων τῆς καλύβης) ἐφαίνοντο καιόμενοι. Ἡ θύελλα ἦτο τρομακτικωτάτη καὶ ἀνταξία τοῦ Διὸς τῆς Ἑλλάδος. Οἱ χωρικοὶ, οὐχ' ἦττον δεισιδαίμονες τῶν προγόνων, ὠμολόγουν τὸν τρομόν αὐτῶν. Αἱ γυναῖκες ἔκλαιον, οἱ ἄνδρες ἐπεκαλοῦντο τὴν Θεῖαν ἀντίληψιν, καὶ πάντες ἐποίουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ εἰς πάσαν νέαν ἐκρηξίν τοῦ κεραυνοῦ.

»Εἶμεθα ἀνήσυχτοι λίαν, ἕνεκα τῆς μὴ ἐλεύσεως τῶν συνοδοιπόρων

ἡμῶν. Ἄλλ' ὁ γραμματεὺς μ' ἐβεβαίωσεν, ὅτι οἱ ὀδηγοὶ ἐγίνωσκον κάλλιστα τὸν τόπον, ὡς καὶ ὁ μετ' αὐτῶν μείνας ὑπηρέτης αὐτοῦ, καὶ ὅτι βεβαίως κατέφυγον εἰς χωρίον τι, ἀπέχον μίαν ὥραν τῆς Ζίτζας. Μὴ ἀρκεσθεῖς εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην, διέταξα ν' ἀνάψωσι πυρὰ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου τῶν περίξ λόφου καὶ ρίψωσι πυροβολισμούς τινας. Ἦτο ἑνδεκάτη. Ἡ καταιγὶς ἐμαίνετο ἔτι. Κατεκλίθην περιτυλιχθεὶς διὰ τοῦ εὐρέως μανθῦ μου, ἀλλὰ περὶ ὕπνου οὐδεὶς λόγος. Τὰ μικρὰ διαλείμματα τῶν κρότων τῶν ἐκρηγνυμένων κεραυνῶν ἐπληροῦντο διὰ τῶν ὑλακῶν τῶν κυνῶν καὶ τῶν κραυγῶν τῶν ποιμένων τῶν περίξ ὄρεων.

»Μικρὸν μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἀνὴρ πνευστιῶν, ὠχρὸς καὶ διάβροχος ὤρμησεν εἰς τὴν καλύβην, καὶ κραυγάζων, ὠρούμενος καὶ βιαίως χειρονομῶν ἀνεκοίνωσέ τι τῷ γραμματεῖ, ἐξ οὗ ἐνόησα ὅτι πάντες ἔπεσαν. Ἐν τούτοις δὲν συνέβη τι ἀπευκταῖον· μόνον οἱ φορτηγοὶ ἵπποι πεσόντες ἐκινδύνευσαν νὰ φονευθῶσιν· ἀπεπλανήθησαν καὶ ἀνέμενον νεαροὺς ἵππους καὶ ὀδηγούς. Ἐπέμψαμεν ἀμέσως δέκα ἵππους καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους φέροντας δάδας ἐκ ρητίνης· ἀλλὰ μῶλις τὴν δευτέραν τῆς πρωΐας ἠκούσαμεν αὐτοὺς πλησιάζοντας, ὁ δὲ φίλος μου μετὰ τοῦ ἑλληνος ἱερέως καὶ τῶν ὑπηρετῶν δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν καλύβην πρὸ τῆς τρίτης ὥρας.

»Ὁ Λόρδος Βύρων μοὶ διηγήθη τότε ὅτι ἀπώλεσαν τὴν ὁδόν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς θυέλλης, ἐν ᾗ δὲν ἀπέιχον τρία μίλια τῆς Ζίτζας. Ἄφ' οὗ δὲ περιεπλανήθησαν τῆδε κακεῖσε, ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τῆς θέσεως, ἐν ἣ ἦσαν, ἔστησαν πλησίον τουρκικῶν τιῶν τύμβων παρὰ χεῖμαρρον, ὃν εἶδον εἰς τὴν λάμψιν τῶν ἀστραπῶν. Οὕτω ἐξετέθησαν εἰς τὴν θυέλλαν ἐπὶ ἐννέα ὥρας, καὶ οἱ ὀδηγοὶ αὐτῶν ἀντὶ νὰ φανῶσι χρήσιμοι, ἠῤῥησαν τὴν σύγχυσιν, φεύγοντες, ἀφοῦ ἠπειλήθησαν ὑπὸ τοῦ διερμηνέως Γεωργίου. Καθωργισμένος οὗτος καὶ περιδεὴς ἐπυροδόλησε δι' ἀμφοτέρων τῶν πιστολιῶν ἐξαίφνης, ἐξ οὗ πτοηθεὶς ὁ ἄγγλος ὑπηρέτης ἔρρηξε κραυγὴν τρόμου, νομίσας ὅτι προσεβλήθη ὑπὸ ληστῶν.»

Ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ τούτου θορύβου ὁ Λόρδος Βύρων εἰς τὴν γωνίαν ἐρειδόμενος βράχου, ἐθεάτο τὴν καταιγίδα. «Ἡ σύγκρουσις τῶν στοιχείων ἐξῆπτε τὴν φαντασίαν αὐτοῦ», καὶ καθ' ὅσον ὁ κεραυνὸς ἀντήχει περίξ αὐτοῦ, ἠρέσκετο νὰ περιγράρῃ «τὴν λάμψιν τῆς ἀστραπῆς τὴν διατέμνουσαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ ὄρος καὶ τὸν ἀφρόεντα χεῖμαρρον». Ἐν τοῖς μελωδικωτάτοις στίχοις, οὓς συνέθεσε τὴν νύκτα ταύτην, μεταβαίνει ἐκ τῆς ζοφερᾶς καὶ φρικαλέας ταύτης νυκτὸς εἰς τὴν

ανάμνησιν τῆς Μάλτας καὶ τῶν εὐαρίθμων σπιγμῶν, ὡς εἶχεν ἀφιερῶσαι εἰς τὴν ἡδονήν. Ἀναμιμνήσκειται τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, τὴν περίσσειαν τῆς χαρᾶς, τοὺς ἰλαροὺς ὀφθαλμούς, τὰ μειδιάματα τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ, παρ' ἧς ζητεῖ ἓνα μόνον πόθον, ἓνα στεναγμόν. Τὴν ἐπιούσαν ἔγραψεν ἐκ μνήμης, ἀπάσας τὰς στροφὰς τῆς ᾠδῆς τῆς ἀπευθυνομένης εἰς τὴν Φλωρεντίαν. «Ὁμιλήσαμεν ἐπὶ πολὺν χρόνον, λέγει ὁ Hobhause περὶ τῆς νυκτὸς τῆς Ζιτζᾶς».

Περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου ὁ νέος περιηγητὴς κατέλιπε τὴν Πρέβεζαν καὶ μετὰ συνοδείας τεσσαράκοντα ἢ πενήκοντα Ἀλβανῶν διήλθε τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, κατευθυνόμενος εἰς τὸν Μωρέαν. Εἰς Οὐτραίικην, μικρὸν χωρίον, κείμενον εἰς τινα τῶν μυχῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου κατέλυσε τὴν νύκτα τὴν τόσῃ ποιητικὴν εἰς τὰς ἀναμνήσεις αὐτοῦ.

«Τὰ κεκμηκότα κύματα ἀποσύρονται, καὶ μαρμαίρουσιν ἡρεμοῦντα· τὸ φύλλωμα τοῦ δάσους τοῦ χλοεροῦ λόφου διαγράφεται ζοφερόν τὸ μεσονύκτιον εἰς τὸν μυχὸν τοῦ γαληνιῶντος κόλπου, ἐν ᾧ ἡ αὔρα ἐκ δυσμῶν προσπνέει ἠδέως μορμυρίζουσα, καὶ θωπεύει μὴ ρυτιδοῦσα τὴν κυανῆν ἐπιφάνειαν τῆς ἀθύσσου . . .

»Ἐπὶ τῆς παραλίας αἱ νυκτεριναὶ πυραὶ ἐσπινθήριζον λαμπυρίζουσαι· τὸ δαῖπνον ἐτελείωσε καὶ ὁ οἶνος περιεφέρετο κύκλῳ. Ὁ ἰστάμενος νὰ ἴδῃ τὴν νέαν ταύτην σκηνὴν θὰ ἐσκίρτα ἐξ ἐκπλήξεως καὶ τρόμου· διότι πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, πρὶν ἢ ὥρα τῆς γαλήνης παρέλθῃ, ἤρξαντο αἱ τέρψεις τοῦ θορυβώδους πλήθους. Ἐκαστον παληκάριον μακρὰν ἔρριψε τὸ ζῖφος καὶ ἀλληλοκρατούμενοι ἐτόνισαν τὸ ἄγριον αὐτῶν ἄσμα ὀρχούμενοι ἐπὶ μακρὸν . . .

»Καὶ δὲν ἦτο κοινὸν θέαμα ἡ ἀχαλίνωτος καὶ σχεδὸν ἀγρία αὕτη χαρὰ, ἡ οὐδὲν ἔχουσα τὸ ἀπρεπές. Αἱ φλόγες ἐφώτιζον τὰ πρόσωπα, τὰς εὐστρόφους κινήσεις, τοὺς ἐξ ἐλευθερίας λάμποντας μέλανας ὀφθαλμούς καὶ τὴν μακρὰν μέχρι τοῦ ζωστήρος κυματίζουσαν αὐτῶν κόμην, ἐν ᾧ ἐν χορῶ ἔψαλλον θρηνώδες θούριον ἄσμα.»

Ἡ ἀπλῆ τῶν γεγονότων ἀφήγησις ἔχει οὕτω. «Τὸ ἐσπέρας, ἀφ' οὗ αἱ πύλαι τοῦ χωρίου ἐκλείσθησαν, ἡσχολήθημεν εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ δαίπνου τῶν Ἀλβανῶν ἡμῶν. Αἶξ ἐσφάγη καὶ ὠπτήθη δλόκληρος, τέσσαρες πυραὶ ἀνήφθησαν, περὶ ὡς οἱ στρατιῶται ἐκάθησαν καθ' ἑμίλους. Ἀφ' οὗ ἐπὶ μακρὸν ἔπιον καὶ ἔφαγον, οἱ πλεῖστοι συνηθοῖσθησαν πέραξ τῆς μεγαλειτέρας πυρᾶς, καὶ ἐνῶ ἡμεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐκαθήμεθα χαμαί, οὗτοι, ἐκ τῶν χειρῶν κρατούμενοι, ὀρχοῦντο περὶ

τὰς φλόγας καὶ ἦδον μετὰ πολλῆς ζωηρότητος. Ὑπόθεσιν εἶχον τὰ ἄσματα ταῦτα τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Κλεπτῶν. Ἐν ἐξ αὐτῶν διήρκεσε πλέον τῆς ὥρας, ἔχον τὴν ἐπομένην ἐπωδὴν:

Κλέφταις ἀπ' τὴν Πάργα,
Κλέφταις ἀπ' τὴν Πάργα.

»Καὶ ὅτε ἐτόνιζον τὴν στροφὴν ταύτην διὰ πάσης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων, ἐστρέφοντο ταχέως γύρω τῆς πυρᾶς, ἔκαμπτον τὸ γόνυ ἀνωρθοῦντο καὶ ἤρχιζον αὖθις, νὰ στρέφωνται, ἐπαναλαμβάνοντες ἐν χορῶ τὴν ἐπωδὴν. Ὁ φλοῖσθος τῶν κυμάτων πληττόντων τοὺς χάλικας τῆς παραλίας, ὅπου ἐκαθήμεθα, ἐπλήρου τὰ διαλείμματα τοῦ ἄσματος διὰ μουσικῆς ἠδυτέρας καὶ οὐχ' ἦττον μονοτόνου. Ἡ νύξ ἦτο ζοφερωτάτη· ἀλλ' εἰς τὴν λάμψιν τῶν φλογῶν, ἐβλέπομεν τὰ δάση, τοὺς βράχους, τὴν λίμνην, καὶ ἡ ἀγρία ὄψις τῶν χορευτῶν προσέειδεν εἰς τὴν ἡμιφώτιστον τοποθεσίαν παράδοξόν τι καὶ μυστηριώδες.»

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1890.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ

Ο ΗΛΙΟΣ Κ' Η ΝΥΚΤΑ

Τῆ φιλοσόφῳ κυρίᾳ
Εὐγενίᾳ Γ. Σωτηριάδου.

Πρῶτα ἔστην Πλάση ἀπλώνονταν σκοτάδι πέρα—πέρα.

Τοῦ Κάτον-Κόσμον βασιλεῖα μοναχογιὸς ὁ Ἥλιος,
Μὲ πλοῦσια ὀλόχρυσα μαλλιά, μὲ γαλανὰ τὰ μάτια,
Μὲ περηγάνεια κ' εὐμορφιὰ καὶ λεβεντιὰ περίσσια,
Πῆρε μιὰ αὐγούλα τ' ἄρματα καὶ τὰ λαγωγικά του,
Καὶ γιὰ κνηγὴ ἐπρόβαλε ἔστων Κόσμον τὸν Ἀπάνου.
Βγῆκε, κί' ὁ Κόσμος ἔλαμψε. Κί' ὅπου διαβαίνει ὁ Ἥλιος,
Ὅπου προβάλλει ἀπόπερα, λαμποκοποῦν τὰ βράχια,

Σημ. Π. Σ. Τὸ ποίημα τοῦτο ἀνήκει εἰς ἀνέκδοτον λυρικήν συλλογὴν «Ἀγροτικά» τοῦ συμπαθοῦς ποιητοῦ, τυχοῦσαν τοῦ πρώτου ἐπαίνου κατὰ τὸν Φιλαδέλφειον ποιητικὸν ἀγῶνα τοῦ 1890.